

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף ע

למדנו במשנתנו - שעם עזרא עלו גירי וחרורי:

לומדים זאת ממה שנאמר בספר עזרא "וכל הנבדל מטמאת גוי הארץ אלהם לדרש ליהוה אלהי ישראל", ומכאן שהיו גויים שנבדלו מטומאת גויי הארץ ודרשו את ה' דהיינו שהתגיירו.

למדנו במשנתנו - שעם עזרא עלו ממזרים:

לומדים זאת ממה שנאמר בספר נחמיה "וישמע סנבלט החרני וטוביה העבד העמני וירע להם רעה גדלה אשר בא אדם לבקש טובה לכני ישראל", ונאמר שם "כי רבים ביהודה בעלי שבועה לו (- לטוביה) כי חתן הוא לשכניה בן ארח ויהוה חתן בנו לקח את בת משלם בן ברכיה", נמצא שטוביה העבד היה חתן של שכניה שהיה שר בישראל, ויהוה חתן הבן של טוביה נשא את בתו של משולם, והתנא של משנתנו סובר שעבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הוולד ממזר וא"כ הבנים של טוביה ויהוה חתן היו ממזרים. ומכאן שעם עזרא עלו ממזרים.

הגמ' מקשה על כך כמה קושיות: 1. הניחא למ"ד וכו' אלא למ"ד הוולד כשר: לשיטה הסוברת שעבד הבא על בת ישראל הוולד כשר א"כ בניהם לא היו ממזרים, ומנין שעם עזרא עלו ממזרים?

2. **ותו:** ועוד קשה, מנין שהיו לטוביה ויהוה חתן בנים המנשים הללו?

3. **ותו:** ועוד קשה, גם אם היו להם בנים, מנין שהם עלו מבבל? אולי שכניה ומשולם נשארו בארץ ישראל מזמן גדליה בן אחיקם, ושם נשאו טוביה ויהוה חתן את בנותניהם לנשים.

אלא מהכא: אלא לומדים זאת ממה שנאמר "ואלה העולים מתל מלח תל חרשא כרוב אדון ואמר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם", **הגמ'** מבארת את הפסוק:

"תֵּל מֶלֶח" הכוונה לאנשים שהיו מגלי עריות כמו אנשי סדום שנהפכה למלח.
 "תֵּל חֶרְשָׁא" הכוונה למי שקורא לאביו 'אבא' ואמו משתיקה אותו, דהיינו 'שתוקי'.
 זה **אסופי**: 'אסופי' לא יודע בכלל מי אביו ומי אמו, לעומת זאת 'שתוקי' יודע מי אמו והאם היא מישראל.

"כְּרוּב אֲדוֹן וְאִמֶּר", **אמר רבי אבהו**: אמר **אֲדוֹן** (= הקב"ה), אני אמרתי שישראל יהיו חשופים לפני כמו **כְּרוּב** (= קדושים כמו הכרובים שהם 'חיות הקודש' שבמרכבה של מעלה), והם שמו את עצמם כמו נמר (בפסוק נאמר "**אֲדוֹן וְאִמֶּר**" ודורשים כאילו נכתב "נמר") דהיינו כמו חיה שאינה מקפידה ובאה על בת הזוג של חברתה.

"בֵּיהוָה בָּגְדוּ כִּי בָנִים זָרִים יִלְדוּ עֵתָהּ יֹאכְלִם חֲדָשׁ אֶת חֲלָקֵיהֶם" וכו': בנים מאשה הפסולה לו הוא ילד, והוא נשא את האשה לשם ממון, אותו ממון יאבד, בין **חלקו** דהיינו נכסי צאן ברזל ובין **חלקה** דהיינו נכסי מלוג (למרות שהיא לא עשתה איסור בזה שנישאה למיוחס), הכל יכלה בחודש אחד.

אשה שאינה הוגנת לו: אשה הפסולה לו.

כופתו: קושרו על העמוד. **רוצעו**: מלקה אותו ברצועה.

על כולם: כהנים לוויים וישראלים שנשאו נשים פסולות.

וכל הפוסל: מגדף תמיד את המשפחות, וזה סימן שהוא בעצמו פסול, לפי שאין דרכו של פסול לדבר בשבח בני האדם לעולם.

ההוא גברא מנהרדעא: [כיאור הסיפור כאדיבות 'חכרותא']:

ההוא גברא זמנהרדעא, דעל לבי מטבחיא בפומבדיתא [מעשה באדם מנהרדעא שנכנס לבית מטבחים בפומבדיתא]. **אמר להו לטבחים: הבו לי בישרא** [תנו לי בשר]! **אמרו ליה: נטר עד דשקיל לשמעיה דרב יהודה בר יחזקאל, וניתיב לך** [המתן עד שיטול משרתו של רב יהודה, ואחר כך ניתן לך לבחור מהנשאר]. **אמר ההוא גברא: מאן הוא יהודה בר שויסקאל, דקדים לי, דשקל מן קמאי** [וכי מי הוא יהודה בר יחזקאל שיקדים לי, ויטול חלקו לפני?! וכינה את רב יהודה בשם "בר שויסקאל", שהוא כינוי גנאי, מלשון "גרגרן", לפי ש"שויסק" הוא צלי, ו"שויסקאל" הוא מי שאוכל צלי].

אזלו, הלכו ואמרו ליה לרב יהודה את סיפור הדברים. **שמתי** [נידהו] רב יהודה, לפי הדין שמנדים את מי שמזלזל בכבוד הרב. **אמרו** לרב יהודה: אותו אדם **רגיל** הוא **דקרי אינשי עבדי** [לקרוא לאנשים "עבד"]. **אכריז עליה** רב יהודה על אדם זה דהוא עצמו **עבדא הוא**, על סמך דברי שמואל שכל הפוסל במומו הוא פוסל.

אזל ההוא גברא, ו**אזמניה** [הזמין] את רב יהודה בר יחזקאל **לדינא לקמיה דרב נחמן**, לתובעו על כך שהכריז עליו שהוא עבד.

אייתי פיתקא דהזמנא [הביא את שטר ההזמנה לדין] לרב יהודה. **אזל רב יהודה לקמיה דרב הונא** להתייעץ עמו, ו**אמר ליה: איזיל** [האם חייב אני ללכת] להתדיין עם איש זה לפני רב נחמן, **או לא איזיל**, לפי שיש בכך זילזול בכבוד התורה?!

אמר ליה רב הונא: משורת הדין, **מיזל לא מיבעי לך למיזל!** אינך צריך ללכת לפני רב נחמן, **משום דגברא רבא את**, שאתה גדול יותר מרב נחמן. ואף שהוא ראש בית דין של נהרדעא, הרי אתה ראש הישיבה בפומבדיתא. **אלא**, מאחר ורב נחמן הוא חתן בבית הנשיא, הרי **משום יקרא** [כבוד] **דבי נשיאה**, של בית הנשיא, **קום זיל** [לך] לדין תורה לפניו.

אתא, בא רב יהודה לפני רב נחמן, ו**אשכחיה דקעביד** [מצאו שהוא עושה] **מעקה**.

אמר ליה רב יהודה בר יחזקאל לרב נחמן: וכי **לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא בר אידי אמר שמואל: כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור, אסור הוא בעשיית מלאכה בפני שלשה!**? לפי שגנאי הוא לציבור הכפופים לו, שאין לפרנס שלהם מי שיעשה לו את מלאכתו, ונאלץ הוא לעשותה בעצמו. ואם כן, מדוע אתה עושה מלאכה בפרהסיא?

אמר ליה רב נחמן: **פורתא דגונדריתא הוא דקא עבידנא** [מעט מהמעקה אני עושה], ואין זה נחשב למלאכה. וקרא רב נחמן למעקה "גונדריתא", שכך הוא כינויו באחת הלשונות.

אמר ליה רב יהודה: וכי **מי סניא** [שנאו ומכוער] בעיניך לשון "**מעקה**" כמו **דכתיב באורייתא, או לשון "מחיצה"** כמו **דאמור רבנן** במעקה, עד שנזקק אתה לשפה זרה, לקרותו "גונדריתא"?! ובכונת רב יהודה היה לקנטרו בדברים, כדי לרומזו שלא היה לו להתנשא מעליו, ולהזמין לדין לפניו.

אמר ליה רב נחמן: יתיב מר אקרפיטא [ישב אדוני על הספסל]. "קרפיטא" הוא ספסל בלשון זרה. אמר ליה רב יהודה: וכי מי סני [שנאו] עליך לשון "ספסל" כמו דאמור רבנן, או לשון "איצטבא", כמו דאמרי אינשי [כלשון שמשתמשים בו בני אדם], עד שאתה קורא לו "קרפיטא"?!]

אמר ליה רב נחמן: ליכול מר אתרונגא [יאכל אדוני אתרוג]! אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: כל האומר על אתרוג "אתרונגא", תילתא ברמות רוחא. שליש מרוחו היא גסה, ולכך הוא משנה את דיבורו. אלא יש לומר, או "אתרוג" כדקריה רבנן, או "אתרוגא", כמו דאמרי אינשי.

אמר ליה רב נחמן: לישתי מר אנבגא! ישתה אדוני כוס משקה שיש בו שיעור רביעית. והוא משקה שהיו רגילים לשתותו בשחרית, והוא נקרא "אספרגוס". אמר ליה רב יהודה: וכי מי סני עליך לשון "איספרגוס" כמו דקריה רבנן למשקה זה, או אנפק [כוס של רביעית הלוג] כמו דאמרי אינשי, עד שאתה קורהו "אנבגא"?!]

אמר ליה רב נחמן: תיתי דונג ותשקינן [תבוא בתי ששמה "דונג" ותשקה אותנו, והיינו, שתביא לפנינו מהמשקה הזה]! אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: אין משתמשינ באשה, כדי שלא תתרגל לשהות בין אנשים. אמר ליה רב נחמן: והלא עדיין קטנה היא בתי! אמר ליה רב יהודה: בפירוש אמר שמואל: אין משתמשינ באשה כלל, בין גדולה ובין קטנה.

אמר ליה רב נחמן: נשדר ליה מר שלמא לילתא [ישלח אדוני פריסת שלום לילתא, אשתי]. אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: קול באשה, דינו כדין ערוה, שנאמר "השמיעיני את קולך". לפיכך אסור לשמוע קול אשה.

[כתב הרשב"א (בברכות כד א), דוקא קול של שאילת שלום או השבת שלום, שיש בזה קירוב הדעת, אסור, אבל קול דיבורה בעלמא מותר]. ואם אשאל בשלום ילתא, הרי היא תשיבני לשלום, ואעבור על הדין האמור].

אמר ליה רב נחמן: והלא אפשר לך לשלוח לה פריסת שלום על ידי שליח, ובכך לא תבוא לעבור על "קול באשה ערוה". אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה, כי שמא מתוך שאילת שלום יהיו רגילים זה עם זה, ויבואו לידי חיבה. ואף על ידי שליח קיים חשש זה.

[הקשו התוס' מהגמרא בבבא מציעא (פז א), האומרת שהמלאכים שאלו בשלום שרה אמנו, והגמרא מקשה שם מהא דשמואל ש"אין שואלין בשלום אשה כלל", ומתרצת, שעל ידי בעלה שאני, ואילו כאן

נאמר שאפילו על ידי בעלה אסור? ותירצו התוס', מה שמותר על ידי בעלה, היינו לשאול את בעלה מה שלום אשתו, אבל לשלוח לה ברכת שלום אסור אפילו על ידי בעלה].

אמר ליה רב נחמן: והלא אפשר לשלוח לה שלום **על ידי בעלה**, כלומר, אהיה אני שליח בדבר, ובאופן שכזה אין לחוש לחיבה. **אמר ליה רב יהודה: הכי אמר שמואל: אין שואלין בשלום אשה כלל**, מפני שמרגיל לבה ודעתה אצלו.

שלחה ליה ילתא דביתהו [אשתו של רב נחמן, בשומעה את הדין ודברים שביניהם]: **שרי ליה תגריה** [עשה בקשתו מהר, ופטור אותו מלפניך], **כדי דלא נישוויך** [שלא יעשה אותך] **כשאר עם הארץ!**

אמר ליה רב נחמן לרב יהודה: מאי שייאטיה דמר הכא? [מה דרכו של אדוני כאן? "שיאטא" הוא מלשון דרך, כמו "לשוט בארץ"]. **כלומר, למה באת לכאן? אמר ליה רב יהודה: טסקא דהזמנותא שדר מר אבתראי** [שטר הזמנה לדין שלח אדוני אלי!]

אמר ליה רב נחמן: השתא, שותא דמר לא גמירנא, וכי **טסקא דהזמנותא משדרנא למר?**! הלא אפילו את שיחתו של אדוני איני מבין, וכי אשלח לך הזמנה לדין? **אפיק רב יהודה דיסקא דהזמנותא מבי חדיה, ואחזי ליה** [הוציא את שטר ההזמנה מחיקו, והראהו לרב נחמן]. **ואמר ליה: הא גברא, והא דסקא** [הנה אדוני חתום על שטר ההזמנה!]

אמר ליה רב נחמן: אף שאין אני ראוי לדון אותך, בכל זאת, **הואיל וכבר אתא מר להכא, לישתעי מיליה** [יאמר אדוני את דברו], וילמד זכות על עצמו, **כי היכי דלא לימרו אינשי: מחנפי רבנן אהדדי!** שאם אפטרך בלא כלום, יאמרו בני אדם, שחכמים מחניפים זה לזה, ואינם דנים אותם דין תורה כשאר ישראל.

נכנס עמו רב נחמן בדין, **ואמר ליה: מאי טעמא שמתיה מר לההוא גברא** שכינה אותו "בר שויסקאל"?!

אמר ליה רב יהודה: משום **שציער** את משרתי, שהוא **שלוחא דרבנן**. [לעיל פירש רש"י שנדהו משום שביזה את רב יהודה עצמו, ומנדין לכבוד הרב. ואפשר, שרב יהודה מדרך ענוה לא חלה השמתא בכבודו, שהרי אמת הוא שציער שלוחא דרבנן. מהרש"א].

אמר ליה רב נחמן: **ונגדיה מר!** הלא היה לך להענישו במלקות, ולא לנדותו. **דהא רב מנגיד** [הלקה] **על מאן דמצער שלוחא דרבנן**. אמר ליה רב יהודה: עונש **דעדיף מיניה** [ממלקות] **עבדי ליה**, עשיתי לו, שהנידיו חמור יותר ממלקות.

שוב שאלו רב נחמן: **מאי טעמא אכריז מר עליה** דההוא גברא, **דעבדא הוא?**

אמר ליה רב יהודה: משום **דרגיל** איש זה **דקרי** [לקרות] **לאינשי "עבדי"**. **ותני**, וכבר שנינו: **כל הפוסל את האחרים**, הוא עצמו **פסול**. וכמו כן אדם פסול **אינו מדבר בשבחה של אחרים לעולם**, אלא מדבר בגנותם. **ואמר שמואל:** כל הפוסל, **במומו פוסל!** וכיון שהוא היה רגיל לקרוא לאנשים "עבדי", הרי היא הוכחה שהוא עצמו עבד.

אמר ליה רב נחמן: **אימר**, הרי יש לומר, כי מה **דאמר שמואל** "כל הפוסל במומו פוסל", אמר כן רק **למיחש ליה** שהוא פסול. אבל **לאכרוזי עליה** שהוא פסול ודאי, **מי אמר שמואל כן?**

אדהכי והכי, בינתיים [אתא ההוא בר דיניה מנהרדעאי].

אמר ליה ההוא בר דיניה [אותו איש שתבע את רבי יהודה] **לרב יהודה:** וכי **לידי קרית לי "עבדא"**, לאיש מיוחס כמוני? **דהרי אתינא מבית חשמונאי מלכא**, הרי בא אני מבית חשמונאי, שהיו מלכים!

אמר ליה רב יהודה: הכי **אמר שמואל:** כל **דאמר "מדבית חשמונאי קאתינא"**, **עבדא הוא!**

לפי שהרג הורדוס את כל זרע בית חשמונאי, ומלך תחתיהם. והוא עצמו היה עבד, אלא שקרא את בניו על שם בית חשמונאי. ומסתמא נשאו הוא ובניו נשים נכריות או שפחות, שהרי לא היו ישראל נותנים את בנותיהם לעבדים.

אמר ליה רב נחמן לרב יהודה: וכי **לא סבר לה מר להא דאמר רב אבא**, **אמר רב הונא**, **אמר רב:** כל **תלמיד חכם שמורה הלכה ובא בשם רבו - אם קודם שבא לידי מעשה זה שדן בו כבר אמרה להלכה זו בשם רבו, שומעין לו. ואם לאו**, שרק עכשיו בשעת מעשה אומר את ההלכה בשם רבו, **אין שומעין לו**, כי שמא מחמת המעשה שבא עתה לידו אומר הוא ששמע כן מפי רבו כדי לחזק את דבריו.

[כתב הריטב"א ביבמות [צח א], הטעם שאין אנו מאמינים לו, אין זה מפני שנחשוש לשקר, חס ושלום, אלא משום שאומר כן "בדדמי", מתוך שסובר שהדין כן]. וכיון שרק עכשיו אתה אומר כן בשם שמואל, לאחר שבא מעשה לידינו, אין אתה נאמן על כך].

אמר ליה רב יהודה: הא איכא רב מתנה, דקאי כוותי, שאף הוא שמע מפי שמואל כדברים האלו.

ומספרת הגמרא: **רב מתנה** לא גר בנהרדעא, ולא חזייה לנהרדעא [לא ביקר בה] מזה **תליסר שני** [שלש עשרה שנים]. **ההוא יומא** שאירע מעשה זה, **אתא**, בא רב מתנה לנהרדעא, ובא אצל רב נחמן.

אמר שאל **ליה** רב יהודה לרב מתנה: **דכיר מר מאי אמר שמואל, כי קאי חדא כרעא אגודא וחדא כרעא במברא** [האם זוכר אדוני מה אמר שמואל כשרגלו האחת היתה על שפת הנהר, והרגל השניה על הגשר]!?

אמר ליה רב מתנה: הכי אמר שמואל: כל דאמר מבית חשמונאי מלכא קאתינא, עבדא הוא! דהרי לא אישתיור מינייהו אלא ההיא רביתא [נערה], לפי שהרג הורדוס את כל זרע בית חשמונאי, ולא הותר מהם אלא נערה אחת. וכשרצה הורדוס לשאתה לאשה, **סלקא לאגרא ורמיא קלא** [עלתה לגג ונשאה קולה], **ואמרה: כל דאמר "מבית חשמונאי אנא", עבדא הוא**, לפי שאני היחידה שנשאתה מבית חשמונאי. ומיד, **נפלה מאיגרא, ומתה** [הפילה עצמה מהגג, ומתה].

לאחר ששמע רב נחמן כן מפי רב מתנה, **אכרוז עליה**, על ההוא גברא, **דעבדא הוא**.

ומספרת הגמרא: **ההוא יומא, אקרען כמה כתובתא בנהרדעא**. באותו היום, הוציאו הבעלים, שנשאו בנות משפחה זו, את נשותיהם בלא כתובה, וקרעו את כתובותיהן, לפי שנמצאו פסולות מלכוד בקהל, ונישואיהן אינם נישואין.

כי נפיק, כשיצא רב יהודה מנהרדעא, **נפקי אבתריה** [יצאו אחריו] אותם אנשי נהרדעא שנפסלו על ידו, כדי **למירגמיה** [לרוגמו באכנים] משום שגילה את פסולם.

אמר להו רב יהודה: אי שתיקו, שתיקו [אם תשתקו, מוטב לכם]. **ואי לא תשתקו, מגלינא עליכו** [אגלה עליכם] את **הא דאמר שמואל: תרתי זרעייתא** [שתי משפחות] **איכא בנהרדעא. חדא מיקריא "דבי יונה", וחדא מיקריא "דבי עורבתי"**.

אחת מהן כשרה, ואחת מהן פסולה. ו**סימניך** להבדיל בין הכשירה לפסולה: **טמא - טמא, וטהור - טהור!** משפחת דבי יונה, הקרויה על שם עוף טהור, הרי היא כשרה. ומשפחת דבי עורבתא, הקרויה על שם עוף טמא, הרי היא פסולה. [לא ידעו מי הן המשפחות שנקראו כן, ורב יהודה אמר להם שהוא יודע, ויכול לגלות מי הן המשפחות. מהרש"א].

שדויה [השליכו] אנשי נהרדעא **להוא ריגמא** [אבנים] שרצו לרגום בהן את רב יהודה **מידיהו**, והשליכום לנהר. ומתוך כך, **קם אטמא** [נהיתה סתימה] **בנהר מלכא**, שסתמו אבנים אלו את הנהר, ועצרו את מהלכו, לפי שהיו אבנים מרובות ביותר. [עד כאן מביאוד 'חברותא'].

*

מכריז רב יהודה בפומבדיתא: 'אדא' ו'יונתן' הם עבדים, 'יהודה בר פפא' הוא ממזר, ו'בטי בר טובי' בגאות רוחו לא רצה לקחת גט שחרור מהאדון שלו.

מכריז רבא במחוזא: משפחות ששםם 'בלאי', 'דנאי' וכו' כולם פסולות.

אמר רב יהודה: משפחת 'גובאי' הם בעצם 'גבעונאי' כלומר הם מהגבעונים ולכן קראו להם בכבל בשם דומה - 'גובאי'. משפחת 'זורנוניתא' הם מכפר של נתינים ולכן קוראים להם בשם שמרמז על כך (דורא = כפר).

האי בי כובי דנפומבדיתא: אנשי כפר 'בי כובי' הסמוך לפומבדיתא.

פשחור בן אימר: היה כהן שחי בזמן בית ראשון והיה ממונה על כל הכהנים בבית המקדש (רד"ק ירמיהו כ). כל העבדים שלו היו אוכלים תרומה בגלל שהם עבדים של כהן, ולכן החשיבו אותם ככהנים והם התחתנו עם בנות כהנים.

אמר אביי כולהו יתבן: כל האנשים הללו יושבים בחומה של העיר נהרדעא (יש גורסים בשוק של נהרדעא).

ופליגא דרבי אלעזר: שמואל הנ"ל חולק על רבי אלעזר הסובר שדרכם של הכהנים להיות בני מריבה ולדבר בעזות (תלמיד רש"י).

מעיד על כל השבטים: שהם שלו.

לכל ישראל לא נאמר, אלא לכל משפחות: כלומר משפחות שהם ישראלים גמורים, ולא שיש פגם ביחוס של המשפחה שלהם.

והמה יהיו לי לעם: הגמרא דורשת את המשך הפסוק הנ"ל.

בישראל כתוב קודם שה' יהיה להם לאלוקים ואחר כך שהם יהיו לו לעם - כלומר אפילו שהם לא מתנהגים כמו עם של ה', ה' יהיה להם לאלוקים והוא יקרב אותם כדי שהם יהיו לו לעם. אבל בגרים כתוב להיפך - משום שמהשמים לא מקרבים את הגוי שיתגייר, אלא לאחר שהוא בוחר לעשות טוב ומתגייר אז ה' לו לאלוקים.

קשים גרים לישראל כספחת: משום שהם לא זהירים במצוות, והיהודים שמתידדים איתם לומדים ממעשיהם.